

105912

Han hadde konferert med familiemedlemmer og venner. Han var beredt til å være kilde, parat til å berette om sitt liv. Men han kunne ikke fremstå under fullt navn. Selv ville han gjerne det. Hans søster, som også hadde tilhørt «den andre siden» og gjort karriere etter krigen var av samme oppfatning. Men kretsen rundt dem fryktet at mange kunne få ulemper når det ble kjent at deres nære slektning hadde vært så fremtredende «nazist». Derfor måtte han gis et psevdonym. Vi fant frem til Gunnar Holt.

«Gunnar Holt» bad meg snakke med flere av hans meningsfeller. Det var også min mening. De har fått navn som Knut Knutsen, Hans, Gunnar, Eivind, Gudmund Kjos. Mange er ikke navngitt.

Chr. Christensen?
"Den andre siden"

Budskapet til Garcia

Det var det siste Hansafly som tok av fra Fornebo natten mellom 19. og 20. april 1945. Flyet forsvant i mørket på vei sydover. Da det nådde Skagerrak, senket det høyden og strøk bare 50 meter over havflaten. Man visste aldri når Air Force kunne dukke opp. Det var tryggest å gå så lavt som mulig.

Gunnar Holt

Ombord som passasjer var Gunnar Holt, en 27 år gammel sveitfører (kaptein) i Hirden. Sveitføreren var den eneste i sivil. De andre var tyske offiserer.

Gunnar Holt var sliten. Det var ikke mer enn tolv dager siden han var kommet hjem fra Tyskland. Da mente han at han hadde lagt Berlin bak seg. Etter to års virke i den tyske hovedstad hadde han reist hjem for å bli. Han kunne ikke utrette noe mer i preusserstaden. Det hele var over. Russerne stod ved Oder. Utlendingene, til og med mange av pressfolkene, hadde forlatt byen. Gunnar hadde sett *Volkssturm*, en oppmarsj av gamle menn og 15-16-åringere, dels i uniform, dels bare med armbind – det var sykt og rørende.

Han hadde rapportert om dette hjem til Norge, men rapportene kom aldri frem. De ble stoppet av tysk sensur. Gunnar Holt hadde forlatt et Tyskland i oppløsning, og nu var han på vei tilbake.

Han hadde hatt en givende tid i Berlin, syntes han. Han hadde reist ned med et stipendium for å studere tysk presse. Det ble også praktiske journalistiske oppgaver. Tiden

var hård. Fra november 1943 ble rikshovedstaden bombet ustoppelig. Redselsangrepene 22., 23., og 24. november la en tredjedel av Berlin i ruiner. Gunnar tenkte aldri på at han selv ikke skulle komme levende fra det helvetet, selv om mange han kjente ble drept. Han hadde ungdommens fatalisme i seg.

Han beundret berlinerne – deres evne til å leve i et inferno, deres krefter til å istandsette det ødelagte, deres humør i den bisarre situasjon. Smedevitsene om der Führer var lynavledere. De var langt fra harmløse og ble ikke ropt høyt på gatehjørner. Han var glad i menneskeslaget berlinerne.

Bombingen av Berlin medførte at Gunnar, som alle andre, fikk lite søvn selv om han var privilegert. Han disponerte et hus i et villastrøk langt fra sentrum. Eierne var evakuert til et tryggere sted. Allikevel fant han tid til å skrive en bok. Han kalte den «Under bombeteppet». Hensikten var å formulere en hyldest til berlinerne. Og han favnet videre. Han skrev om Holland, hvor forholdene etter hans mening var langt verre enn i Norge. Han beskrev gullfasanene, de tyske sivile partioffiserer i en uniform med farve mellom gult og brunt. Han tok opp situasjonen i Litauen, Latvia og Estland, hvor befolkningen vendte seg mot sine tyske befriere. Han behandlet det ukrainske spørsmål.

Når det gjaldt Ukraina, fikk han opplysninger fra Hans Wilhelm Scheidt, mannen som 9. april 1940 mer enn noen annen skaffet major Vidkun Quisling adgang til Oslo Radio – slik at Quisling kunne proklamere sin nasjonale regjering og tilbakekalle mobiliseringsordren.

Gunnar Holt var rystet over tyskernes fremferd i Ukraina. De kunne ha fått en alliert der, mente han. Og hadde riksleder Alfred Rosenberg fått gjennomslag for sine ideer, ville det skjedd. Isteden ble Gauleiter Eric Koch den toneangivende, en liten mann, en rasist som omskapte ukrainerne til Tysklands fiender.

Under et Norges-besøk fikk Gunnar boken antatt på Stenersens Forlag. Men Presseabteilung i Rikskommissariatet var negativt innstillet til forfatterens budskap: Tre kapitler forlangtes strøket. Det ville forfatteren ikke være med på, og boken ble aldri mer enn et manuskript.

Før Gunnar Holt forlot Tyskland tidlig i april 1945, gikk det rykter der om at rikskommissæren i Norge, Josef Terboven, ville fortsette krigen fra en Festung Norwegen selv om Tyskland skulle bli hærtatt. Det sto 400 000 tyske soldater i Norge. Gunnar fikk meldinger om dette frem til Oslo utenom sensuren. En nordmann som skulle hjem, tok rapporten med seg i veske med dobbelt bunn.

Så reiste Gunnar og kom uten store vanskeligheter til Oslo. Sliten og alvorstung meldte han seg for konsul Finn Støren på Oslo Slott. Støren ledet Direktoratet for Spesialorientering som var forment å bli et utenriksdepartement når Tyskland hadde vunnet krigen. Konsulen var ministerpresidentens uoffisielle utenriksminister.

Efter en kort samtale tok Støren Gunnar med inn til Quisling. Gunnar ble bedt om å gi en situasjonsbedømmelse. Mens han redegjorde, ble han avbrutt noen ganger. Føreren kom med korte spørsmål. Da hirdkapteinen var ferdig med sin beretning, sa Quisling dempet: – Hitler løy da han i Berlin i februar sa at det bare var spørsmål om et par uker før krigen ville ta en ny vending på grunn av de nye våpen som ville bli satt inn.

Så bad han konsul Støren om å knytte hirdkapteinen til sitt direktorat. Det skjedde. Men Gunnar ble ikke pålagt noen spesielle oppgaver.

18. april ble det annerledes. Da Gunnar slentret inn på Slottet noe utpå dagen, møtte han en handlekraftig konsul. – Bli med inn til ministerpresidenten, sa Støren.

De kom inn på Quislings store kontor. Konsul Støren

foredro. Det var ønskelig at sveitfører Holt uten opphold reiste til Berlin for via Størens tyske forbindelser å få et brev frem til SS-Reichsführer Heinrich Himmler. Var sveitføreren parat til dette?

Anmodningen var Størens. Ministerpresidenten nikket spørrende.

Hva Gunnar senere fikk vite, var at også en annen kampfelle, en god bekjent av ham, ville få samme oppdrag i tilfelle Gunnar ikke nådde frem.

Finn Støren var åpen. Han fortalte det gikk rykter om at SS-riksføreren samarbeidet med det svenske Røde Kors' representant i Tyskland, grev Folke Bernadotte, ja endog forlydender om at Himmler hadde «snudd rundt» etter Hitlers mislykkede Ardenner-offensiv i desember 1944.

Gunnar hørte rolig på hva som ble sagt. Han visste jo at det var *han* som hadde bragt ryktene frem til konsulen og ministerpresidenten.

Oppdraget gikk ikke ut på at brevet skulle overleveres Himmler personlig. Det understreket konsul Støren. Det skulle, om mulig, leveres til Obergruppenführer Godtlieb Berger, stabssjef i SS-Hauptamt Berlin. Quisling hadde under sitt berlinerbesøk i januar fått god kontakt med Berger, som ministerpresidenten fant sympatisk og kultivert, en mann med stor interesse og forståelse for norske forhold. Nasjonalsosialist var han selvfølgelig.

Gunnar Holt stilte spørsmålet: – Kan jeg få vite hvilket innhold brevet har, herr ministerpresident?

– Det kan De, svarte Quisling.

Støren fortalte at ministerpresidenten bad Himmler om å bidra til at samtlige norske militære avdelinger under tysk kommando ble oppløst.

Hvorfor?

Fordi NS' fører ville forhindre at nordmenn skulle kjempe mot nordmenn hvis det ble satt hårdt mot hårdt.

Det hadde aldri vært hensikten med frontkjemperne, understreket Quisling, at de skulle bli satt inn mot sine egne landsmenn.

Norske SS-enheter sto også i Norge. Man kunne risikere kamp mellom disse og avdelinger av hjemmefronten.

– Hva visste man på Oslo Slott om hjemmefronten eller Milorg i april 1945?

– Ganske meget, sier Gunnar Holt: – Konsul Støren ble løpende orientert av George Wolff i Sicherheitsdienst med kontor på Victoria Terrasse i Oslo. Vi kjente til 'gutta på skauen', selv om vi ikke hadde eksakte tall. Fra svenske og sveitsiske aviser var vi orientert om polititroppene i Sverige, parat til å rykke inn i Norge. Og dessuten var vi informert om norske avdelinger i Finnmark.

– Var de også orientert om utefronten?

– I mindre grad, sier Gunnar Holt. Men de var klar over at norske offiserer kjempet i britiske avdelinger på Vestfronten, at det eksisterte en norsk marine under britisk kommando og at mange nordmenn var aktive flyvere på de alliertes side, samt at handelsflåten seilte for engelskmenn, amerikanere og russere, efter deres mening.

Hvorfor var brevet stilet til Himmler? Spørsmålet ble ikke stillet. Det lå i luften.

Ministerpresidenten tilskriver den øverste sjef for Waffen SS, sa konsulen. Gunnar visste at Støren hadde fått inn i Quislings hode at Hitler var kaputt. Man snakket sammen på Oslo Slott også.

Via København kom kureren Gunnar Holt til Berlin. Flyet landet på Tempelhof lufthavn klokken 0700 om morgenen 21. april. U-bahn til Unter den Linden var intakt. Han fikk værelse på hotell Adlon fordi han kunne betale med to esker brisling.

Kureren dro til propagandaministeriet. Der hersket det

totale kaos. I avdelingen som hadde med utenlandske pressfolk å gjøre var det ingen mennesker. Han gikk ut på gaten igjen. Russerne skjøt med artilleri mot byen. Gunnar var i villrede. Han visste ikke hva han skulle gjøre. Han bare sto der.

Da stoppet en bil. En kvinne ropte: – Hva i allverden gjør De i Berlin nu? Det var dr. Hertha Suadicani, ideolog i SS-Hauptamt.

Gunnar forklarte.

Kvinnen kjørte ham til Grünewald, et skogområde i Vest-Berlin der Obergruppenführer Berger hadde forlagt sitt hovedkvarter. Gunnar ble straks mottatt av Berger. Denne leste brevet og sa han ville oppsøke Himmler. Nordmannen skulle bare vente i det provisoriske stabskontor. Det ble ikke opplyst hvor Himmler befant seg.

Efter et par timer kom Berger tilbake. Han hadde med seg et brev til Quisling i lukket konvolutt. Da tyskeren rakte Gunnar brevet, sa han smilende: – Brevet inneholder akkurat hva Deres ministerpresident ønsker.

Gunnar Holt fikk et oppdrag av Berger. Han skulle i København finne en tysk SS-kaptein som var sendt for å oppløse det danske Schalburg-korps, og ta denne med til Norge. Derefter ble den sivilklede norske hirdkaptein utstyrt med en «Marsch-befehl» som oppfordret alle som kunne bistå, til å hjelpe ham med å komme frem til København og derpå til Oslo. Han fikk også med et brev til den tyske SS-kapteinen og en marsjordre for denne til Oslo, samt en fullmakt til på vegne av Himmler og Berger å oppløse de norske avdelinger med SS-frivillige. Det gjaldt i første rekke skijegerbataljonen, som var trukket tilbake til Norge og sto under tysk kommando.

Hirdkapteinens marsjordre var undertegnet Godtlob Berger, SS-Obergruppenführer und Leiter des SS-Hauptamtes.

En buss ble kjørt nordover, en buss fylt med Røde Kors-søstre som skulle opprette et feltlasarett i Holsten. Reisen ble et mareritt. Bussen var trekulldrevet og tempoet bedrøvelig. Man nådde Rostock. Britiske fly angrep, men traff ikke. Passasjerene kunne ikke sove, de måtte være parat til å komme seg ut hvis bussen ble truffet. Mat var det skralt med. De kom til Rendsburg. Da hadde Gunnar nesten ikke spist og ikke sovet på atten timer. Det ble litt mat i Rendsburg, og overnatting på en sal sammen med seksti sykepleiersker. Neste morgen la Gunnar i vei og var så heldig å komme med et tog til Flensburg. Reisen tok tid, for toget ble beskyttet av britiske jagerfly, hva tyskerne kalte «Tieffliegen», underveis.

Vel fremme i den gamle by møtte det ham en overraskelse. Han så et oppslag på jernbanestasjonen: NS' berlinerkontor var evakuert til Flensburg.

Han fant raskt frem til partikontoret. Lederen var en ung norsk kvinne han kjente. Hun var gift med Hans Wilhelm Scheidt. Hun fortalte at hennes mann hadde tatt sin mors pikenavn, Gordon, og gått under jorden. Gunnar Holt var lite interessert i herr Scheidts skjebne. Han måtte videre. Han hadde et viktig dokument å levere sine oppdragsgivere. Riktignok hadde han lyktes i å nå frem i telefon fra Berlin til Oslo før han begav seg nordover. Men han anså det for vesentlig at ministerpresidenten og konsul Støren fikk brevet i hende, og han måtte komme frem til København for å få tak i SS-offiseren han hadde vital marsjordre med til.

Han gav seg ut på vandring. Han krysset den danske grense uten vanskeligheter. Han gikk til Åbenrå. Der overnattet han på noen stoler i en trist kafé. Neste morgen fant han frem til Stadtkommandatur, som disponerte biler. Gunnar ble kjørt til Odense. Der fikk han hjelp, og nådde København hvor han oppsøkte kanselliet til den tyske «be-

fullmektigede» i Danmark, dr. Werner Best – også Obergruppenführer. Der traff han den tyske SS-offiseren han skulle få med seg til Norge.

Gunnar Holt fikk hilse på dr. Best, som gav et ganske annet inntrykk enn navnet skulle tilsi. Gunnar fant ham åpen og sympatisk, men tydelig preget av stundens alvor.

København var en bakevje for hirdkapteinen. Ingen fly med Norge som mål tok lenger av. Det var også umulig å oppnå visum for reise gjennom Sverige. To danske SS-frivillige kjørte Gunnar og hans tyske reisefelle til Middelfart, hvor de overnattet. Så bar det til Fredericia.

Det nære håp var å finne en flymulighet fra Ålborg. De kom om eftermiddagen frem til lederen for det danske nasjonalsosialistiske parti, gården ligger litt syd for Ålborg. Det ble en sørgelig aften. Partifører Jørgensen var tynget av bekymring. Han fryktet at han ville miste sin store landeierdom, og Gunnar ble syk av all den gode maten han fortærte.

Hirdkapteinen og SS-offiseren ble transportert frem til Ålborg. De ble innkvartert i Luftwaffe-forlegningen. Det ble ventedøgn. Under ventingen kom 1. mai-meldingen over radio om at Adolf Hitler hadde funnet heltedøden i Berlin. Meddelelsen gjorde intet inntrykk på hirdmannen og hans SS-kamerat. I deres sinn var der Führer forlengst avskrevet.

Natten mellom 3. og 4. mai tok de avsted som «stykk-gods» i en Heinkel-maskin. Den fløy knapt 30 meter over Skagerrak. De landet på Fornebo. Her sov de resten av natten og dro tidlig om morgenen til Oslo Slott, hirdkapteinen og SS-offiseren.

På slottet hersket en febrilsk virksomhet. Kansellisjef Ørnulf Lundesgaard, fylkesfører Christian Astrup (som hadde sittet i forsetet ved siden av sjåføren da minister Gulbrand Lunde og hans kone omkom) samt sekretær Petter Krabbe

tok imot de to unge temmelig utslitte menn. De fortalte at ministerpresidenten satt og arbeidet inne på sitt kontor og at konsul Støren hadde klart å komme seg til Danmark for å konferere med dr. Best. «Vel ordnet av Georg Wolff,» tenkte Gunnar Holt for seg selv.

Ministerpresidenten mottok straks hirdkapteinen og den tyske SS-offiser. Quisling takket Gunnar inderlig for vel utført oppdrag. Han var interessert i tingenes tilstand i Tyskland og ville ha full rapport. Han fikk det, og SS-offiseren redegjorde for sitt oppdrag.

Gunnar Holt følte seg sliten. Et par underlige døgn fulgte. Ideer ble lansert. De skulle reise til svenskegrensen, og møte representanter for nordmennene i Sverige. Gunnar og SS-offiserens oppgave skulle være å berette om forholdene i Tyskland. Det ble det ikke noe av.

- Kanskje var det bare tankespinn i en sliten hjerne, tenkte han år senere. Men ett sitter spikret. Det var den 6. mai 1945. Josef Terboven kom til Oslo Slott. Det var et særsyn. Rikskommissæren hadde en mann med seg. De marsjerte rett inn på ministerpresidentens kontor. Etter få minutter raste de ut. Quisling kom etter dem, stoppet i døråpningen og ropte på tysk: – Nei, nei – aldri.

Quisling fortalte etterpå at mannen Terboven bragte med seg, var den belgiske nasjonalistleder Leon Degrelle. Terboven hadde forsøkt å overtale Quisling til å flykte sammen med Degrelle til Spania. Men hvorfor skulle jeg det, hadde Quisling spurt sine medarbeidere, uten å vente på svar.

Dagen etter var en epoke slutt for Gunnar Holt. Meget han hadde drømt om, var ikke mer. Noe han hadde trodd på var lagt i grus. En ung manns karriere ble drept ved en arrestasjon.

Selv mente han at han var hundre prosent nasjonal i forhold til det land han elsket. Så ble han stemplet og dømt som landssviker.